

Dijital Kültürde Z Kuşağının Yeri Üzerine Kavramsal Bir Çalışma*

Isparta Okulu Dergisi
2025, Cilt: 5(1), s.88-100
<https://ispartaokuludergisi.com>
iodergisi@gmail.com

Ramazan KAYA¹, Bayram Oğuz AYDIN²

Generation Z in Digital Culture: A Conceptual Perspective

Extended Abstract

Over the past two decades, digital technologies have fundamentally transformed the structural dynamics of social life. The widespread adoption of the internet, the centrality of social media platforms in everyday communication, and the integration of mobile technologies into daily routines have reshaped how individuals perceive, interpret, and produce cultural meanings. This transformation cannot be reduced to changes in the use of technical tools; rather, it represents a profound reconfiguration of cultural production, circulation, and experience. Digitalization has extended cultural interaction beyond spatial boundaries and positioned individuals as continuously connected actors within global communication networks. In this context, digital culture emerges as a defining feature of contemporary societies and a key framework for understanding generational differences.

One of the most significant consequences of digital transformation is its uneven impact across generations. While older generations encountered digital technologies later in life, younger generations—particularly Generation Z—were born into an already digitalized world. As the first generation to grow up with the internet, social media, and mobile technologies as taken-for-granted elements of everyday life, Generation Z occupies a distinctive position in the literature. For this generation, digital technologies are not merely functional communication tools but integral components of daily existence, shaping social interaction, identity formation, and cultural participation. Understanding this relationship requires a multidimensional analytical framework that brings

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında, Prof. Dr. Bayram Oğuz AYDIN danışmanlığında Ramazan KAYA tarafından hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Felsefe Bölümü, ramazankaya@sdu.edu.tr

² Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, bayramaydin@sdu.edu.tr

together generation theory, digital culture studies, and the network society approach.

The concept of generation has long been central to sociological analyses of social change. Beyond chronological age, generations are defined by shared historical, social, and cultural experiences that shape collective orientations, values, and worldviews. Mannheim's theory of generations emphasizes that individuals who experience major social transformations during formative periods of their lives develop a form of "generation consciousness," which influences how they interpret and respond to social realities. From this perspective, digitalization functions as a critical historical condition that differentiates Generation Z from preceding cohorts. Their shared experience of growing up within digital environments contributes to distinctive cultural practices and modes of social engagement.

At the same time, generation theories have been subject to critique, particularly for their tendency to portray generations as homogeneous entities. Scholars have emphasized that intra-generational differences—shaped by socioeconomic status, education, cultural capital, and access to technology—must be taken into account. Accordingly, Generation Z should be understood as a heterogeneous group whose digital experiences vary significantly across social contexts. This insight is crucial for avoiding technological determinism and simplistic assumptions about digital competence based solely on age.

Digital culture provides a critical lens through which to examine these dynamics. Conceptually, digital culture refers to the set of practices, meanings, norms, and symbolic forms that emerge through the use of digital technologies. Unlike traditional cultural models that separate production from consumption, digital culture blurs this distinction by enabling users to participate actively in content creation, distribution, and reinterpretation. Online platforms facilitate participatory, interactive, and networked forms of cultural engagement, allowing individuals to become both consumers and producers of cultural content. This participatory dimension is particularly salient for Generation Z, whose everyday practices are deeply embedded in social media, content-sharing platforms, and online communities.

The theoretical framework of the network society, developed most notably by Manuel Castells, offers a macro-level perspective on the relationship between digital culture and social structure. In the network society, social relations, power structures, and cultural processes are organized around digitally mediated networks rather than hierarchical institutions. Digital culture both reflects and reinforces this network logic, operating through decentralized, flexible, and scalable communication structures. For Generation Z, participation in digital networks constitutes a primary mode of socialization, enabling transnational connections and continuous interaction across spatial and temporal boundaries.

However, digital culture is not inherently emancipatory. While digital platforms provide opportunities for visibility, self-expression, and participation, they also introduce new forms of control, surveillance, and inequality. Algorithmic governance, data extraction, and platform-based economies shape what content

becomes visible and whose voices are amplified. As scholars such as van Dijck have argued, digital culture must be understood as a site where power relations are reconfigured rather than eliminated. Generation Z's engagement with digital culture therefore takes place within structures that simultaneously enable agency and impose constraints.

Identity formation represents another central dimension of digital culture. Online environments allow individuals to present, negotiate, and reconfigure their identities through profiles, posts, visual content, and interactions. From a performative perspective, identity is not a fixed attribute but an ongoing process shaped through repeated practices and representations. For Generation Z, digital platforms serve as key arenas for this performative construction of identity, facilitating experimentation and self-expression while also subjecting individuals to normative pressures and surveillance mechanisms.

Debates surrounding "digital natives" and "digital immigrants" have attempted to conceptualize generational differences in relation to technology. Although the notion of digital natives has been influential, it has also been widely criticized for oversimplifying generational distinctions and overlooking structural inequalities. Empirical research demonstrates that digital skills and competencies are not uniformly distributed among young people and are shaped by factors such as education, access, and social environment. Consequently, the concept of digital nativity provides a limited explanatory framework and must be complemented by analyses of digital literacy, participation, and inequality.

In sum, this study argues that Generation Z's position within digital culture cannot be adequately explained through single-dimensional or technologically deterministic approaches. Instead, it requires a comprehensive framework that integrates generation theory, digital culture studies, and the network society perspective. Generation Z emerges as both a product and an active agent of digital transformation, engaging in cultural production, identity construction, and social participation within digitally mediated networks. At the same time, their experiences are shaped by power relations, platform dynamics, and social inequalities embedded in digital environments.

By adopting a critical and multidimensional approach, this analysis contributes to a deeper understanding of how digital culture reshapes generational experiences and social structures. It highlights the need to move beyond generalized assumptions about youth and technology and to recognize the complex, contested, and evolving nature of digital culture in shaping the lives of Generation Z.

Keywords: Gen Z, Digital Culture, Network Society, Generational Theory

1. Giriş

Dijital teknolojiler, son yirmi yılda toplumsal yaşamın yapısal dinamiklerini köklü biçimde dönüştürmüştür. İnternetin küresel ölçekte yaygınlaşması, sosyal medya platformlarının iletişim temeli haline gelmesi ve mobil teknolojilerin gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası olması, bireylerin dünyayı algılama,

anlamlandırma ve kültürel pratikler geliştirme biçimlerini yeniden şekillendirmiştir (Castells, 2010; Lister vd, 2009: 163). Bu dönüşüm, teknik araçların kullanımındaki değişimle sınırlı kalmayıp, kültürün üretilme, aktarılma ve deneyimlenme biçimlerinde gerçekleşen köklü bir yeniden yapılanmayı ifade etmektedir. Dijitalleşme, kültürel etkileşimi mekânsal sınırların ötesine taşımış; bireyleri küresel ağlar içerisinde sürekli bağlantı hâlinde olan aktörler hâline getirmiştir.

Dijital dönüşümün toplumsal etkileri, kuşaklar arasında farklı deneyimler ve anlamlandırma biçimleri yaratmıştır. Teknolojik gelişmelerle yetişkinlik döneminde tanışan kuşaklar ile dijital teknolojilerle doğan kuşaklar arasında belirgin ayrımlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Z kuşağı, dijitalleşmenin sunduğu imkânları erken yaşlardan itibaren deneyimleyen ilk kuşak olması nedeniyle literatürde özel bir konuma sahiptir. Z kuşağı, dijital araçları işlevsel iletişim teknolojileri olmanın ötesinde, gündelik yaşamın doğal ve vazgeçilmez bir parçası olarak görmektedir. Bu durum, söz konusu kuşağın kültürel pratiklerini, kimlik oluşum süreçlerini ve toplumsal ilişkilerini önceki kuşaklardan ayıran temel bir özellik olarak değerlendirilmektedir (Turner, 2015: 110).

Kuşak kavramı, bireyleri yaşlarına ek olarak içinde yaşadıkları tarihsel, toplumsal ve kültürel koşullar üzerinden tanımlayan sosyolojik bir yaklaşımdır. Kuşaklar, belirli bir dönemin ekonomik yapısı, politik atmosferi, teknolojik olanakları ve kültürel iklimi içerisinde şekillenen ortak deneyimler doğrultusunda benzer tutumlar ve değerler geliştirmektedir (Mannheim, 1952: 8). Bu nedenle dijitalleşme, kuşaklar arası farklılıkları derinleştiren temel etmenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Z kuşağının dijital kültürle kurduğu ilişkinin anlaşılabilmesi için kuşak kuramları, dijital kültür çalışmaları ve ağ toplumu yaklaşımlarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ağ toplumu, endüstri toplumunun yerini alan ve küresel ölçekte işleyen yeni bir sosyal yapıdır (Castells, 2022: 941). Bu yapı, sınır tanımayan ağlar üzerinde yükselirken, dijital teknolojiler ve iletişim ağları bu sistemin "sinir sistemi" işlevini görmektedir (Castells, 2010: 2737-2738). Ağ toplumu ile dijital kültür arasındaki ilişki, kamusal alanın dönüşümünde özellikle belirgindir. Castells'e göre, ağ toplumundaki kamusal alan, bölgesel sınırları olan ulusal kurumlar yerine, giderek küresel ve yerel iletişim ağları etrafında inşa edilmektedir (Castells, 2008, s. 78–82). Dijital kültür, görünürlük, söylem ve katılım konusunda yeni normlar oluşturarak bu ağ bağlantılı kamusal alanın şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çevrimiçi platformlar, sosyal medya ve yatay iletişim ağları, kültürel anlamların müzakere edildiği ve siyasi kimliklerin oluştuğu merkezi alanlar haline gelmektedir.

Dijitalleşmenin toplumsal yapı üzerindeki etkisini açıklamak için geliştirilen ağ toplumu yaklaşımı, dijital kültürün anlaşılmasında önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Ağ toplumu, dijital kültürün sağladığı teknolojik ve kültürel malzemelerle inşa edilmektedir (Castells, 2008: 80). Ağ toplumunda bireyler, ağlar aracılığıyla birbirine bağlanmakta ve toplumsal ilişkiler bu ağlar üzerinden kurulmaktadır. Z kuşağı, ağ toplumunun içinde doğmuş ve bu yapının sunduğu iletişim olanaklarını doğal bir yaşam alanı olarak deneyimlemiş bir kuşak olarak

öne çıkmaktadır.

2. Kuşak Kavramı ve Kuramsal Yaklaşımlar

Kuşak kavramı, toplumsal değişimin ve kültürel dönüşümün analizinde sıklıkla başvuru alan temel sosyolojik kavramlardan biridir. Sosyolojik literatürde kuşak, yalnızca benzer yaş aralıklarında doğmuş bireyleri tanımlayan biyolojik bir kategori olarak değil; aynı tarihsel, toplumsal ve kültürel koşullar altında şekillenen ortak deneyimlere sahip bireyler topluluğu olarak ele alınmaktadır (Mannheim, 1952: 297). Bu bağlamda kuşaklar, belirli bir tarihsel dönemin ekonomik yapısı, siyasal atmosferi, teknolojik gelişmeleri ve kültürel dinamikleri içerisinde şekillenmesine yol açmaktadır. Bireylerin içinde bulundukları tarihsel bağlam, onların dünyayı algılama ve yorumlama biçimlerini belirlemekte; bu durum kuşaklar arasında farklı zihniyet yapılarına yol açmaktadır. Kuşak bilinci olarak adlandırılan bu ortak algı biçimi, kuşakların toplumsal değişim süreçlerinde belirli tutumlar geliştirmesini sağlamaktadır.

Modern toplumlarda yaşanan hızlı toplumsal dönüşümler, kuşaklar arasındaki deneyim farklarını daha görünür hâle getirmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme süreçleri, bireylerin yaşam pratiklerini ve değer sistemlerini dönüştürmüş; bu dönüşüm farklı dönemlerde doğan bireyler arasında belirgin ayrışmalara yol açmıştır (Giddens, 1994: 59). Özellikle iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, kuşakların dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimlerini derinden etkilemiştir. Bu nedenle kuşak kavramı, teknolojik değişimle birlikte yeniden düşünülmesi gereken dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır.

Mannheim'in yaklaşımı, kuşakların pasif topluluklar olmadığını, aksine toplumsal değişimin aktif aktörleri olduğunu vurgulaması açısından önem taşımaktadır. Kuşaklar, belirli tarihsel koşullar altında şekillenmekle birlikte, bu koşullara verdikleri tepkiler aracılığıyla toplumsal yapının dönüşümünde etkili olmaktadır (Eyerman ve Turner, 1998: 104). Bu perspektif, dijitalleşme sürecinde yetişen Z kuşağının dijital kültürle kurduğu ilişkinin anlaşılmasında önemli bir teorik zemin sunmaktadır. Z kuşağı, dijital teknolojileri yalnızca kullanan değil, aynı zamanda bu teknolojiler aracılığıyla yeni kültürel pratikler üreten bir kuşak olarak değerlendirilmektedir.

Kuşak kuramları içerisinde öne çıkan bir diğer yaklaşım Strauss ve Howe tarafından geliştirilen döngüsel kuşak modelidir. Strauss ve Howe (1991), kuşakların tarihsel döngüler içerisinde belirli karakteristik özellikler geliştirdiğini ileri sürmektedir. Bu modele göre her kuşak, içinde bulunduğu dönemin toplumsal ihtiyaçlarına ve krizlerine yanıt veren özgün değerler ve davranış kalıpları geliştirmektedir. Bu yaklaşım, kuşaklar arası farklılıkları tarihsel süreklilik ve tekrarlar üzerinden ele alarak kuşakların toplumsal yapı içerisindeki rollerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Kuşak sınıflandırmasında, bireylerin yaş aralıklarıyla bağlantılı olarak edindikleri toplumsal deneyimler belirleyici bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. (Zemke vd., 2013: 4). Akıllı telefonların ve sosyal medyanın yaygınlaştığı, teknolojik gelişmelerin hız kazandığı dönemde doğan nesil Z kuşağı (1997–2010) olarak adlandırılmaktadır. Dijital kültürün yerlisi olarak tanımlanan bu kuşak, değişim

ve dönüşüm süreçlerinin içine doğmuş ve analog dünyaya ilişkin deneyime sahip olmayan bireylerden oluşmaktadır. Diğer kuşaklar da bu dönüşümün etkilerini deneyimlese de söz konusu değişim ve dönüşümün temel itici gücünü dijital yerliler olarak Z kuşağının oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Teknoloji temelli kuşak tartışmaları, özellikle “dijital yerli” ve “dijital göçmen” kavramları etrafında şekillenmiştir. Prensky, dijital teknolojilerle doğan kuşakları dijital yerli olarak tanımlarken, bu teknolojilerle daha sonraki yaşlarda tanışan bireyleri dijital göçmen olarak nitelendirmektedir (Prensky, 2001: 2). Bu ayrım, kuşakların dijital teknolojilerle kurdukları ilişkinin niteliğini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmakla birlikte, literatürde çeşitli eleştirilere de konu olmuştur. Bazı araştırmacılar, bu ayrımın kuşaklar içindeki çeşitliliği göz ardı ettiğini ve teknolojik yetkinliği yaşa indirgediğini ileri sürmektedir (Bennett vd, 2008: 778).

Kuşak kuramlarına yönelik eleştiriler, kuşak kavramının aşırı genellemelere yol açabileceğine işaret etmektedir. Kuşakların homojen yapılar olarak ele alınması, bireysel farklılıkların ve sosyoekonomik etkenlerin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir (Woodman ve Wyn, 2015: 169). Eğitim düzeyi, kültürel sermaye, toplumsal cinsiyet ve sınıfsal konum gibi faktörler, kuşak içi farklılıkların anlaşılmasında önemli değişkenler olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle kuşak çalışmaları, kuşakları sabit ve tek tip yapılar olarak değil, içsel çeşitlilik barındıran toplumsal gruplar olarak ele alınmalıdır eleştirileri ön plana çıkmaktadır.

3. Dijital Kültür: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Dijital kültür kavramı, dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte kültürel üretim, paylaşım ve tüketim biçimlerinde yaşanan dönüşümü açıklamak üzere sosyal bilimlerde literatüründe giderek daha fazla kullanılmaktadır. Dijitalleşme, teknik bir gelişme olmanın yanında toplumsal ilişkileri, kimlik oluşumunu ve kültürel anlam üretimini dönüştüren çok boyutlu bir süreç olarak görülmektedir. Bu bağlamda dijital kültür, bireylerin dijital teknolojiler aracılığıyla geliştirdikleri pratikler, değerler, normlar ve sembolik anlamlar bütünü olarak tanımlanabilir (Lister vd, 2009: 3).

Geleneksel kültür anlayışında kültürel üretim ve tüketim süreçleri görece ayrılmış durumdayken, dijital kültür bu ayrımı büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Dijital ortamlar, bireylere içerik tüketme imkânının yanı sıra içerik üretimine aktif olarak katılma olanağı da sağlamaktadır. Bu durum, kültürel süreçlerde katılımcılığın artmasına ve kültürün daha akışkan bir yapıya bürünmesine yol açmıştır (Jenkins, 2006). Dijital kültür, bu yönüyle hiyerarşik olmayan, çoğul ve etkileşim temelli bir kültürel alan olarak değerlendirilmektedir.

Dijital kültürün kuramsal çerçevesi, yeni medya çalışmaları, kültürel çalışmalar ve sosyoloji alanlarının kesişiminde şekillenmiştir. Yeni medya kuramları, dijital ortamların geleneksel medyadan farklı olarak etkileşimli, çok yönlü ve kullanıcı odaklı yapısını vurgulamaktadır. Bu bağlamda dijital kültür, tek yönlü mesaj iletimine dayalı kitle iletişimi anlayışından uzaklaşarak karşılıklı etkileşime dayalı bir iletişim biçimini temsil etmektedir (Manovich, 2001: 30). Bu dönüşüm, bireylerin kültürel süreçlere katılım biçimlerini köklü şekilde değiştirmiştir.

Ağ toplumunun yapısal mantığı, esneklik, âdemi-merkeziyetçilik ve ölçeklenebilirlik gibi ağ oluşturma ilkelerine dayanmaktadır. Bu ilkeler, hiyerarşi yerine bağlantılılık ve doğrusal iletişim akışları yerine etkileşimi ön plana çıkararak kültürel uygulamaları yeniden şekillendirmektedir (Castells, 2022: 942–944). Dijital kültür, bu yapısal bağlamda, dijital ağlar aracılığıyla üretilen, dolaşıma giren ve dönüştürülen bir dizi ortak anlam, iletişimsel uygulama ve sembolik form olarak ortaya çıkar. Böylece dijital kültür, ağ toplumunun işleyiş mantığını yansıtır ve pekiştirmektedir.

Dijital kültür, toplumun mekânsal mimarisini dönüştürmüştür. Ağ toplumu, "akışlar uzamı" ile "yerler uzamı" arasındaki gerilimle karakterize edilmektedir (Castells, 2010: 2744). Küresel ağlar, stratejik öneme sahip metropolitan bölgeleri birbirine bağlayarak yerel olan ile küresel olan arasında dijital bir köprü kurmaktadır (Castells, 2010: 2737-2740). Bu durum, ileri hizmetlerin ve bilginin dijital ağlar üzerinden yönetildiği, ancak fiziksel etkileşimin (yüz yüze iletişim) hala stratejik düğüm noktalarında (mega şehirler) yoğunlaştığı bir yapı ortaya çıkarmıştır (Castells, 2010: 2741-2742).

Dijital kültürün bir diğer belirleyici özelliği, hız ve sürekliliktir. Dijital ortamlar, bilginin ve kültürel içeriklerin çok hızlı bir biçimde dolaşıma girmesine olanak tanımakta; bu durum kültürel formların kısa sürede yayılmasına ve dönüşmesine neden olmaktadır. Bu hız, kültürel deneyimlerin geçiciliğini artırmakta ve kültürün sürekli bir akış hâlinde yeniden üretilmesine yol açmaktadır (Bauman, 2013: 213). Dijital kültür, bu yönüyle sürekli değişen ve güncellenen bir yapı sergilemektedir.

Dijitalleşmenin getirdiği küresel ağ mantığı ile bireysel ve kolektif kimlikler arasında temel bir çelişki bulunmaktadır. Castells bunu "Ağ ve Benlik" arasındaki kutuplaşma olarak tanımlamaktadır (Castells, 2022: 942). Küresel ağların araçsal gücüne karşı; dini, ulusal veya etnik kimliklere dayalı direniş kimlikleri gelişmektedir (Castells, 2008: 82). Bu kimlikler, dijital ağları kendi örgütlenme mantıkları için bir araç olarak kullanarak küresel ağ mantığına karşı durmaktadırlar (Castells, 2022, 942). Dijital ortamlar, bireylere kendilerini farklı biçimlerde ifade edebilecekleri yeni alanlar sunmaktadır. Sosyal medya platformları, çevrimiçi topluluklar ve dijital içerik üretim araçları, bireylerin kimliklerini performatif ³biçimde sunmalarına imkân tanımaktadır (Turkle, 2011: 185). Bu bağlamda dijital kültür, kimliğin sabit bir yapı olmaktan ziyade, sürekli olarak müzakere edilen ve yeniden kurulan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijital kültür, güç ilişkilerinin yeniden şekillendiği bir alan olarak ele alınmaktadır. Dijital platformlar bireylere görünürlük ve ifade imkânı sunarken, algoritmik denetim, veri toplama ve gözetim gibi yeni kontrol biçimlerini de ortaya çıkarmaktadır (van Dijck, 2013: 31). Bu durum, dijital kültürün özgülleştirici

³ Kimliklerin performatif sunumu, bireylerin kimliklerini toplumsal bağlam içinde sürekli olarak üretilen ve sergilenen bir süreç olarak ele almaktadır. Sosyal medya ve dijital platformlarda bu sunum; profil düzenlemeleri, paylaşımlar, dil kullanımı ve etkileşim biçimleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu ortamlar, bireylerin kimliklerini seçme, düzenleme ve yeniden sunma imkânı bulmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, kimliğin sabit bir durumdan ziyade sürekli yapılan bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

özellikleri kadar sınırlandırıcı ve yönlendirici boyutlarının da birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Son on yılda dijital kültür, başlangıçtaki "özgürleştirici" beklentilerin ötesine geçerek yeni sorunlar doğurmaktadır. Sosyal medya ağları, bir yandan toplumsal hareketler için bir araç olurken, diğer yandan "yalan haber" (fake news), dezenformasyon ve etik çürümenin mecrası haline gelmektedir (Castells, 2022: 943). Ayrıca, ağ toplumunun dijital doğası, devletlerin gözetim kapasitesini artırmış; dijital ağlarda yaşayan bireyler için özel hayatın gizliliği neredeyse ortadan kalkmaktadır. Bu durum, "Küresel Gözetim Bürokrasisi"nin doğuşuna zemin hazırlamaktadır (Castells, 2022: 944).

Dijital kültürün eleştirel değerlendirilmesi, kültürel eşitsizlikler bağlamında da önem taşımaktadır. Dijital teknolojilere erişim, dijital okuryazarlık düzeyi ve teknolojik yetkinlikler, bireyler arasında farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, dijital kültürden yararlanma biçimlerini doğrudan etkilemekte ve yeni eşitsizlik biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Fuchs, 2017: 231). Dolayısıyla dijital kültür, farklı toplumsal konumların etkisiyle çeşitlenen homojen olmayan bir yapı olarak ele alınmalıdır.

4. Ağ Toplumu ve Dijital Kültür İlişkisi

Ağ toplumu kavramı, dijitalleşmenin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini açıklamak için geliştirilen en kapsamlı kuramsal çerçevelerden birini sunmaktadır. Manuel Castells tarafından ortaya konulan bu yaklaşım, bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal örgütlenmenin temel mantığını dönüştürdüğünü ileri sürmektedir. Ağ toplumunda toplumsal ilişkiler, üretim süreçleri, iktidar yapıları ve kültürel etkileşimler dijital ağlar üzerinden şekillenmekte; bu durum toplumsal yapının hiyerarşik olmayan, ağ temelli bir karakter kazanmasına yol açmaktadır (Castells, 2010). Dijital kültür, bu ağ yapılarının içinde üretilen, dolaşıma giren ve yeniden anlamlandırılan kültürel pratikler bütünü olarak ağ toplumunun ayrılmaz bir bileşeni hâline gelmektedir. Ağ toplumunu, ekonomik faaliyetleri, siyasi gücü, sosyal etkileşimi ve kültürel üretimi organize eden dijital ağların yaygın etkisinin karakterize ettiği Bilgi Çağı'nın baskın sosyal yapısı olarak tanımlamaktadır (Castells, 2022: 940–942). Bu çerçevede, dijital kültür teknolojik gelişimin ikincil bir sonucu değil, ağı bağlı sosyal organizasyonun kurucu bir boyutudur.

Ağ toplumunun temel özelliği, bilginin üretimi ve dolaşımında dijital ağların merkezi bir rol üstlenmesidir. Geleneksel toplumlarda bilgi ve kültür, belirli kurumlar ve otoriteler aracılığıyla yayılırken, ağ toplumunda bu süreç daha dağınık ve çoğul bir yapı sergilemektedir. Dijital platformlar, bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmakta ve kültürel içeriklerin küresel ölçekte hızla yayılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda dijital kültür, ağ toplumunun iletişim altyapısı üzerinde yükselen dinamik bir kültürel alan olarak değerlendirilmektedir (van Dijk, 2006: 178-179).

Ağ toplumu ile dijital kültür arasındaki ilişki, etkileşim ve katılımcılık kavramları çerçevesinde ele alındığında daha açıklayıcı bir biçimde değerlendirilebilir. Dijital ağlar, bireyleri pasif alıcılar olmaktan çıkararak aktif katılımcılara dönüştürmektedir. Sosyal medya, çevrimiçi topluluklar ve içerik paylaşım platformları, bireylerin kültürel üretim süreçlerine doğrudan dâhil olmalarını sağlamaktadır. Bu durum, dijital kültürün merkezi olmayan, yatay ve çoğul bir

yapıya bürünmesine katkıda bulunmaktadır (Jenkins, 2006: 243). Ağ toplumunda kültür, belirli merkezlerden yayılan bir yapı olmaktan ziyade, ağlar içerisindeki etkileşimler aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

Zaman algısı ağ toplumunda önemli ölçüde dönüşüme uğramaktadır. Dijital ağlar, iletişimi eş zamanlı ve sürekli hâle getirerek kültürel etkileşimlerin hızını artırmaktadır. Bu durum, kültürel içeriklerin kısa sürede üretilip tüketilmesine ve hızla geçerliliğini yitirmesine yol açmaktadır. Dijital kültür, bu bağlamda süreklilikten ziyade akışkanlık ve geçicilik özellikleriyle öne çıkmaktadır (Bauman, 2013: 126). Ağ toplumunun hız odaklı yapısı, dijital kültürün dinamik ve değişken karakterini pekiştirmektedir.

Sosyal medya platformları, ağ toplumu ve dijital kültür ilişkisinin en somut örneklerini sunmaktadır. Bu platformlar, kültürel içeriklerin üretilmesi ve yayılması sürecinde merkezi bir işlev üstlenmekte; ekonomik ve politik çıkarların da bulunduğu alanlar olarak öne çıkmaktadır. (Couldry ve Hepp, 2017: 2). Dijital kültür, bu platformlar aracılığıyla metalaşmakta ve kullanıcıların ürettiği içerikler ekonomik değere dönüştürülmektedir.

Ağ toplumu ve dijital kültür arasındaki ilişki, çağdaş toplumsal yapının anlaşılmasında merkezi bir öneme sahiptir. Dijital kültür, ağ toplumunun iletişim altyapısı üzerinde şekillenmekte ve bu yapının sunduğu olanaklar doğrultusunda dönüşmektedir. Ağ toplumunun etkileşim, hız, akışkanlık ve ağ temelli iktidar ilişkileri, dijital kültürün temel özelliklerini belirlemektedir. Bu kuramsal çerçeve, Z kuşağının dijital kültür içindeki konumunun analizinde güçlü bir zemin sunmakta ve kuşak temelli dijital pratiklerin daha derinlikli biçimde anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

5. Z Kuşağının Dijital Kültür İçindeki Konumu

Z kuşağı, dijital teknolojilerin gündelik yaşamın merkezinde yer aldığı bir dönemde doğmuş ve sosyalleşme süreçlerini büyük ölçüde dijital ortamlar içerisinde deneyimlemiş bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. Z kuşağı, dijital kültürün hem ürünü hem de aktif üreticisi olarak çağdaş toplumsal dönüşümlerin merkezinde yer almaktadır. Literatürde Z kuşağı genellikle dijital teknolojilerle doğan ve bu teknolojileri doğal bir yaşam alanı olarak deneyimleyen kuşak şeklinde tanımlanmaktadır (Turner, 2015: 104). İnternet, sosyal medya ve mobil iletişim araçları, Z kuşağının gündelik yaşam pratikleri içerisinde merkezi ve vazgeçilmez bir konum edinmiştir. Bu kuşak açısından dijital ortamlar, iletişim işleviyle sınırlı kalmayan çok yönlü alanlar olarak değerlendirilmektedir. Kimliklerin şekillendiği, toplumsal ilişkilerin devam ettirildiği ve kültürel anlamların üretildiği temel mekânlar olarak işlev görmektedir. Dijital kültür, Z kuşağının dünyayı algılama ve deneyimleme biçimini şekillendirmektedir.

Z kuşağının dijital kültür içindeki konumunu belirleyen temel unsurlardan biri, bu kuşağın dijital teknolojilerle kurduğu erken ve sürekli ilişkidir. Önceki kuşaklar dijital teknolojilerle sonradan tanışırken, Z kuşağı bu teknolojilerin zaten var olduğu bir dünyaya doğmuştur. Bu durum, Z kuşağının dijital ortamlara yönelik algısını araçsal bir bakışın ötesine taşımakta; dijital ortamları gündelik yaşamın doğal bir uzantısı hâline getirmektedir (Prensky, 2001: 3). Bu yaklaşıma ek olarak

Z kuşağının dijital yetkinliğinin otomatik olarak varsayılmasının sorunlu olduğu da vurgulanmaktadır (Bennett vd, 2008).

Z kuşağının dijital kültür içerisindeki konumu, katılımcı kültür bağlamında da ele alınmaktadır. Dijital platformlar, Z kuşağına içerik tüketme işleviyle sınırlı kalmayıp, içerik üretme ve paylaşma imkânı da sunmaktadır. Sosyal medya, video paylaşım platformları ve çevrimiçi topluluklar, Z kuşağının kültürel üretim süreçlerine aktif biçimde katılmasına olanak tanımaktadır. Jenkins'in katılımcı kültür kavramı, Z kuşağının dijital kültür içindeki rolünü açıklamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır (Jenkins, 2006: 3). Bu bağlamda Z kuşağı, dijital kültürün aktif üreticisi olarak konumlanmaktadır. Bununla birlikte dijital platformların algoritmik yapıları, veri toplama pratikleri ve gözetim mekanizmaları, Z kuşağının dijital deneyimlerini belirli ölçülerde sınırlandırmaktadır. Dijital kültür, özgürleştirici imkânlar sunmakla birlikte, bireyleri belirli davranış örüntülerine yönlendiren yapısal bir özellik de taşımaktadır. (van Dijck, 2013: 34). Bu bağlamda Z kuşağının dijital kültür içerisindeki konumu, aktif ve özerk bir özne olarak ele alınmasının ötesinde, dijital iktidar ilişkileri içinde konumlanan bir aktör olarak da değerlendirilmelidir.

Sosyoekonomik koşullar, eğitim düzeyi ve dijital okuryazarlık gibi faktörler, Z kuşağının dijital kültürden yararlanma biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Z kuşağı dijital kültür içinde farklı deneyimler yaşayan bireylerden oluşan heterojen bir yapı olarak değerlendirilmelidir. (Woodman ve Wyn, 2015: 169). Z kuşağının dijital kültür içindeki konumu dinamik bir yapıya sahiptir. Z kuşağı, dijital kültürün sunduğu olanakları aktif biçimde kullanmakta; kültürel üretim, kimlik inşası ve toplumsal katılım süreçlerinde dijital ortamları merkezi bir alan olarak deneyimlemektedir.

6. Dijital Yerlilik Tartışmaları

Dijital yerlilik kavramı, dijital teknolojilerle büyüyen kuşakların teknolojiyle kurdukları ilişkiyi açıklamak amacıyla literatüre kazandırılmıştır. Marc Prensky'nin ortaya attığı “dijital yerli” ve “dijital göçmen” ayrımı, özellikle genç kuşakların dijital teknolojileri daha sezgisel, hızlı ve etkin kullandıkları varsayımına dayanmaktadır. Prensky'ye göre dijital yerli olarak tanımlanan kuşaklar, dijital teknolojileri doğal bir dil gibi öğrenmekte ve bu teknolojilerle iç içe bir yaşam sürmektedir (Prensky, 2001: 5). Bu yaklaşım, Z kuşağının dijital kültür içindeki konumunu açıklamak için uzun süre yaygın biçimde kullanılmıştır.

Dijital yerlilik kavramı, dijital teknolojilerin bireylerin bilişsel yapıları ve öğrenme süreçleri üzerindeki etkilerini merkeze alarak açıklayıcı bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Prensky, dijital yerlilerin çoklu görev yapabilme, hızlı bilgi işleme ve görsel odaklı öğrenme gibi özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüş, özellikle eğitim alanında dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin tartışmalarda etkili olmuştur. Z kuşağı, bu bağlamda geleneksel öğrenme modellerine uyum sağlamakta zorlanan, daha etkileşimli ve dijital temelli öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyan bir kuşak olarak tanımlanmaktadır (Prensky, 2001: 3).

Bununla birlikte dijital yerlilik yaklaşımı, literatürde yoğun eleştirilere de maruz kalmıştır. Eleştirilerin temelinde, dijital yerlilik kavramının kuşakları homojen ve

tek tip gruplar olarak ele alması yer almaktadır. Dijital yerlilik söyleminin ampirik temelden yoksun olduğunu ve gençlerin dijital teknolojileri kullanma biçimlerinin büyük ölçüde sosyoekonomik koşullara, eğitim düzeyine ve bireysel ilgi alanlarına bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Bu eleştiriler, dijital yetkinliğin yaşa indirgenemeyecek kadar karmaşık bir olgu olduğunu vurgulamaktadır (Bennett vd, 2008: 778).

Dijital yerlilik tartışmalarında öne çıkan bir diğer eleştiri, teknolojiye erişim ve kullanım imkânlarının eşit olmadığı gerçeğidir. Dijital teknolojilere erişim, dijital okuryazarlık ve teknik beceriler, toplumsal eşitsizliklerden bağımsız değildir. Bu durum, aynı kuşak içinde dahi dijital deneyimlerin önemli ölçüde farklılaşmasına yol açmaktadır (Hargittai, 2010: 109-110). Dolayısıyla Z kuşağının tamamını dijital yerli olarak tanımlamak, bu kuşak içindeki çeşitliliği göz ardı etme riskini taşımaktadır.

Dijital yerlilik kavramına yönelik eleştiriler, zamanla alternatif kavramsallaştırmaların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bazı araştırmacılar, dijital yerlilik yerine “dijital yetkinlik” veya “dijital katılım” gibi kavramların kullanılmasının daha açıklayıcı olacağını savunmaktadır. Bu yaklaşımlar, bireylerin dijital teknolojilerle kurdukları ilişkinin yaşa değil, deneyime, eğitime ve toplumsal bağlama bağlı olarak şekillendiğini vurgulamaktadır (Selwyn, 2009: 371). Bu yaklaşım, Z kuşağının dijital kültür içindeki konumunu daha ince ayrımlar gözeterek ele alma olanağı sunmaktadır.

Dijital yerlilik tartışmaları, Z kuşağının dijital kültürle kurduğu ilişkinin teknik becerilerin yanı sıra kültürel ve toplumsal boyutlar çerçevesinde de ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Z kuşağı, dijital teknolojileri yoğun biçimde kullanmasına rağmen, bu kullanım her zaman eleştirel bir bilinçle gerçekleşmemektedir. Dijital okuryazarlık, bilgi doğrulama ve dijital etik gibi konular, dijital yerlilik söyleminin sıklıkla göz ardı ettiği alanlar arasında yer almaktadır (Livingstone, 2014: 12-13). Bu durum, dijital yerlilik kavramının kendiliğinden dijital bilinç ve yetkinlik düzeyine karşılık gelmediğini ortaya koymaktadır.

7. Sonuç

Z kuşağı, dijital teknolojilerin toplumsal yaşamın merkezine yerleştiği bir dönemde sosyalleşmiş ve bu teknolojileri gündelik yaşamın doğal bir parçası olarak içselleştirmiştir. Bu ortak deneyim, Z kuşağının dijital kültüre yönelik algı ve pratiklerinde belirli ortaklıklar yaratmakla birlikte, kuşak içi farklılıkların varlığını ortadan kaldırmamaktadır. Bu durum, kuşak kavramının homojen bir yapıdan ziyade, ortak deneyimler etrafında şekillenen ancak içsel çeşitlilik barındıran bir yapı olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Z kuşağı dijital ortamları tüketim alanlarıyla sınırlı kalmaksızın, üretim ve etkileşim mekânları olarak kullanmaktadır. Katılımcı kültür bağlamında Z kuşağı, dijital platformlar aracılığıyla içerik üretmekte, paylaşmakta ve kültürel anlamları yeniden inşa etmektedir (Jenkins, 2006: 205). Bu durum, kültürel üretim süreçlerinde geleneksel hiyerarşik yapıların zayıflamasına ve kültürün daha çoğul bir yapıya bürünmesine katkı sağlamaktadır. Ancak bu katılımın platformların

yapısal sınırları içerisinde gerçekleştiği ve tam anlamıyla özgür olmadığı da göz ardı edilmemelidir (van Dijck, 2013: 4-5).

Dijital yerli kavramsallaştırması, Z kuşağının dijital teknolojilerle erken yaşta tanışmasının altını çizerken, bu kuşağın dijital yetkinliğini otomatik olarak varsayma eğilimi taşımaktadır. Bu varsayıma karşı temel eleştiri, dijital yetkinliğin yaşa indirgenemeyeceğini ve sosyoekonomik koşullar, eğitim düzeyi ve kültürel sermaye gibi faktörlerin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasına karşın, bu teknolojilere erişim düzeyi ve etkin kullanım olanakları toplumsal kesimler arasında eşit biçimde dağılmamaktadır. Bu durum, Z kuşağı içerisinde dahi farklı dijital deneyimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Z kuşağı, dijital kültürün sunduğu olanaklardan eşit biçimde yararlanan homojen bir topluluk olarak değil, farklı toplumsal konumlara sahip bireylerden oluşan heterojen bir yapı olarak ele alınmalıdır.

Dijital kültür Z kuşağı için olanaklar ve sınırlılıklar sunmaktadır. Bu ikili yapı, dijital kültürün özgürleştirici potansiyeli ile sınırlayıcı boyutları arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. Z kuşağının dijital kültür içindeki konumu, bu gerilim alanı içerisinde şekillenmekte ve sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

KAYNAKÇA

Bauman, Z. (2013). *Liquid modernity*. Polity Press.

Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775–786. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x>

Castells, M. (2008). The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 78–93. <http://www.jstor.org/stable/25097995>

Castells, M. (2010). Globalisation, Networking, Urbanisation: Reflections on the Spatial Dynamics of the Information Age. *Urban Studies*, 47(13), 2737–2745. <http://www.jstor.org/stable/43079956>

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Castells, M. (2022). The Network Society Revisited. *American Behavioral Scientist*, 67(7), 940-946. <https://doi.org/10.1177/00027642221092803>

Couldry, N., Hepp, A. (2017). *The mediated construction of reality*. Cambridge: Polity Press.

Eyerman, R., Turner, B. S. (1998). Outline of a theory of generations. *European Journal of Social Theory*, 1(1), 91–106. <https://doi.org/10.1177/136843198001001007>

Fuchs, C. (2017). *Social media: A critical introduction* (2nd ed.). London: Sage Publications

Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları* (çev Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Hargittai, E. (2010). Digital na(t)ives? Variation in internet skills and uses among members of the "Net Generation." *Sociological Inquiry*, 80(1), 92–113. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2009.00317.x>

- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York University Press.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (2009). *New media: A critical introduction* (2nd ed.). London: Routledge.
- Livingstone, S. (2014). Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications*, 39(3), 283–303. <https://doi.org/10.1515/commun-2014-0113>
- Mannheim, K. (1952). The problem of generations. In P. Kecskemeti (Ed.), *Essays on the sociology of knowledge* (pp. 276–322). Routledge & Kegan Paul. (Original work published 1928)
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. MIT Press.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Selwyn, N. (2009). The digital native – myth and reality. *Aslib Proceedings*, 61(4), 364–379. <https://doi.org/10.1108/00012530910973776>
- Strauss, W., Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. William Morrow.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Turner, A. (2015). Generation Z: Technology and social interest. *The Journal of Individual Psychology*, 71(2), 103–113. <https://doi.org/10.1353/jip.2015.0021>
- van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford: Oxford University Press.
- van Dijck, J. (2006). *The network society* (2th ed.). London Sage Publications.
- Woodman, D., Wyn, J. (2015). *Youth and generation: Rethinking change and inequality in the lives of young people*. Los Angeles: Sage Publications.
- Zemke, R., Raines, C. ve Filipczak, B. (2013). *Generations at work: managing the clash of boomers, gen xers, and gen yers in the workplace*. New York: Amacom.